

УДК 658.15

ДОСЛІДЖЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ В СИСТЕМІ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

Юрій Е.О., Бербека Л.А.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

У статті розглянуто наукові підходи до визначення фінансової стійкості підприємства. Досліджено фактори впливу на стійкість фінансового стану підприємства. Визначено етапи проведення оцінки фінансової стійкості підприємства. Проаналізовано взаємозв'язок фінансової стійкості з такими характеристиками фінансового стану підприємства як платоспроможність, ліквідність та рентабельність. Запропоновано шляхи підвищення ефективності управління фінансовою стійкістю підприємств.

Ключові слова: фінансова стійкість, фінансовий стан, аналіз фінансової стійкості, управління фінансовою стійкістю, стратегія управління фінансовою стійкістю.

Постановка проблеми. В ринкових умовах успішне функціонування кожного підприємства значною мірою залежить від рівня стійкості його фінансового стану. Якщо підприємство фінансово стійке, воно має низку переваг перед іншими підприємствами для залучення інвестицій, отримання кредитів, у виборі контрагентів, у підборі кваліфікованого персоналу. Чим вищим є рівень фінансової стійкості підприємства, тим більш незалежним воно є від зміни ринкової кон'юнктури і тим менший ризик опинитися на межі банкрутства. У зв'язку з цим стратегічною метою діяль-

ності будь-якого підприємства є забезпечення фінансової стійкості.

В умовах нестабільної економіки кожний суб'єкт господарювання постійно шукає шляхи підвищення ефективності своєї діяльності. Тому оцінка фінансової стійкості є однією з найважливіших засад діяльності підприємств, яка надає інформацію про фінансові можливості підприємства на перспективу. Вона є необхідною умовою життєдіяльності підприємства й забезпечує високий рівень конкурентоспроможності [3, с. 191].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему оцінки фінансової стійкості підпри-

емства досліджувало безліч вчених-економістів як вітчизняних, так і зарубіжних, зокрема Н.П. Борецька, І.Б. Висоцька, Н.М. Гапак, Т.В. Донченко, Н.О. Ковальчук, В.М. Кремень, О.М. Мельник, Н.М. Пригуляк, Р.Р. Табеева, К.Ф. Чергинець та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. В умовах нестабільності зовнішнього середовища та під впливом фінансово-економічної кризи для підприємства все більш актуально стає проблема стабілізації діяльності підприємства, забезпечення його життєздатності та створення умов подальшого розвитку [14, с. 73]. На сучасному етапі в економічній літературі не визначено єдиного підходу до трактування сутності поняття «фінансова стійкість», а навпаки їх існує багато і найчастіше вони доповнюють або дублюють один одного. Велике різноманіття підходів до сутності поняття «фінансова стійкість» зумовлює необхідність здійснити глибоке дослідження даного поняття і сформулювати комплексне визначення. Також, незважаючи на значну кількість праць, присвячених проблемам оцінки та управління фінансовою стійкістю підприємств, практично відсутні розробки щодо формування цілісного процесу управління нею в сучасних умовах, що поглиблює актуалізацію дослідження в цьому напрямку.

Метою статті є дослідження економічної сутності фінансової стійкості, її визначальних факторів та визначення шляхів її підвищення на підприємстві.

Виклад основного матеріалу. Важливою складовою комплексу заходів щодо сприяння розвитку економіки України та її виходу з економічної кризи є забезпечення фінансової стійкості підприємств. Фінансова стійкість підприємства є одним з головних факторів ефективного функціонування та розвитку виробництва, впровадження досягнень науково-технічного прогресу, розвитку конкуренції, підвищення експортних можливостей підприємства, галузі та країни в цілому [6, с. 37].

Фінансова стійкість підприємства визнається найголовнішою характеристикою фінансового стану і фінансової рівноваги будь-якої економічної системи [8, с. 188]. Про стійкий фінансовий стан підприємства свідчить його спроможність вчасно розраховуватись з поточною заборгованістю, підтримувати платоспроможність у несприятливих обставинах, збільшувати обсяги реалізації та отримувати прибуток.

Досягнення стійкого фінансового стану можливе за достатності власного капіталу, при ефективному використанні активів, достатньому рівні рентабельності з урахуванням операційного і фінансового ризиків, при достатній ліквідності, стабільних доходах і широких можливостях залучення позикових коштів [1, с. 65]. Для забезпечення фінансової стійкості підприємство повинне мати гнучку структуру капіталу, вміти організувати його рух таким чином, щоб забезпечити постійне перевищення доходів над витратами з метою збереження платоспроможності і створення умов для самовідтворення [11, с. 90].

Фінансовий стан підприємства, його стійкість і стабільність залежать від результатів його виробничої, комерційної та фінансової діяльності.

Якщо виробничий і фінансовий плани успішно виконуються, то це позитивно впливає на фінансовий стан підприємства. І навпаки, в результаті недотримання плану по виробництву і реалізації продукції відбувається підвищення її собівартості, зменшення суми виручки і прибутку і, як наслідок, погіршення фінансового стану підприємства і його платоспроможності. Отже, стійкий фінансовий стан не є щасливою випадковістю, а підсумком грамотного, вмілого управління всім комплексом факторів, що визначають результати господарської діяльності підприємства [11, с. 90].

У сучасних умовах економічної нестабільності, мінливості зовнішнього середовища перед вітчизняними підприємствами стоїть складне завдання: мінімізувати негативний вплив різноманітних чинників на діяльність підприємства з метою забезпечення фінансової стійкості, що є запорукою досягнення високих фінансових результатів.

В науковій літературі немає єдиного погляду на сутність категорії «фінансова стійкість», проведений аналіз науково-методичних джерел свідчить про неоднозначність у визначенні цього поняття. Більшість вчених характеризують поняття фінансової стійкості як такого стану підприємства, за якого формується оптимальна структура капіталу, при якій обсяг його власних коштів достатній для погашення всіх його зобов'язань і підприємство має можливість для розширення своєї діяльності, зберігаючи при цьому стійкий фінансовий стан у мінливому економічному середовищі.

Наприклад, Н. А. Мамонтова стверджує, що фінансова стійкість – це такий стан підприємства, за якого забезпечується стабільна фінансова діяльність, постійне перевищення доходів над витратами, вільний обіг грошових коштів, ефективне управління фінансовими ресурсами, безперервний процес виробництва і реалізації продукції, розширення й оновлення виробництва [12, с. 197].

Кремень В. М. розглядає фінансову стійкість як спроможність підприємства за рахунок власних коштів забезпечувати діяльність або запаси і витрати, це здатність господарюючого суб'єкта функціонувати і розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів і пасивів у мінливих умовах внутрішнього і зовнішнього середовищ [7, с. 100].

Також, слід зауважити, що фінансова стійкість тісно пов'язана з поняттям фінансовий стан підприємства, при цьому деякі автори ототожнюють дані поняття, інші ж визначають фінансову стійкість як одну із характеристик фінансового стану поряд із ліквідністю, платоспроможністю, діловою активністю та рентабельністю.

Пригуляк Н. М. вважає, що фінансова стійкість – це одна з комплексних характеристик фінансового стану, яка акумулює в собі результати управління фінансовими ресурсами на стадіях їх формування, розміщення і використання, і таким чином, обумовлює можливість підприємства в забезпеченні стійких темпів його економічного розвитку на основі стабільного зростання прибутку і капіталу [9, с. 30].

Узагальнюючи представлені в економічній літературі визначення фінансової стійкості, можемо сформулювати наступне визначення: фінансова стійкість – це такий стан фінансових

ресурсів підприємства, який гарантує йому безперервність процесу виробництва та реалізації продукції, а також фінансування витрат на розширення підприємства, платоспроможність та конкурентоспроможність, зберігаючи при цьому задовільну структуру капіталу та динамічну фінансову рівновагу активів і пасивів в умовах ринкової нестабільності та мінливості зовнішнього середовища; це комплексна характеристика фінансового стану підприємства, яка дозволяє проаналізувати ефективність використання капіталу підприємства.

Однією з проблем оцінки й аналізу фінансової стійкості підприємства є її розмежування з іншими характеристиками фінансового стану підприємства. Співвідношення поняття «фінансова стійкість» з іншими характеристиками фінансового стану підприємства наведено на рис. 1.

Отже, фінансова стійкість тісно пов'язана з платоспроможністю, ліквідністю підприємства, що пояснюється насамперед особливостями формування фінансових ресурсів на підприємстві, адже формуючи структуру капіталу менеджери повинні слідкувати за співвідношенням власних і залучених джерел, щоб забезпечити як неза-

лежність, конкурентоспроможність підприємства так і можливість здійснення розрахунків з усіма контрагентами, кредиторами та іншими діловими партнерами. При цьому фінансова стійкість здійснює вагомий вплив на прибутковість, оскільки будучи фінансово стійким підприємство має можливість для розширення своєї діяльності, що дозволяє збільшити обсяги прибутку, а отже і підвищити рівень рентабельності, тим самим підвищити свою інвестиційну привабливість.

Фінансова стійкість підприємства є комплексним поняттям, що залежить від численних і різноманітних факторів. Якщо якийсь із них випадає з аналізу фінансової стійкості, то оцінка впливу інших, прийнятих у розрахунок факторів, а також висновки ризикують виявитися спотвореними і не спроможними забезпечити фінансову стійкість [15]. С.А. Рогоза виділяє дві групи факторів, які здійснюють вплив на фінансову стійкість підприємства – внутрішні та зовнішні. Схематично вони відображені на рис. 2 [15].

Борецька Н.П. розглядає наступні фактори: стан підприємства на товарному ринку; конкурентоспроможність продукції (робіт, послуг); ділова репутація підприємства; залежність підприємства від зовнішніх інвесторів і кредиторів; наявність неплатоспроможних дебіторів; ефективність господарських і фінансових операцій [1, с. 64].

Тому варто відмітити, що кожне підприємство повинно аналізувати всі чинники впливу на фінансову стійкість, прогнозувати можливі наслідки дії того чи іншого фактору, враховуючи особливості здійснення своєї фінансово-господарської діяльності і оперативно приймати рішення, які дозволять покращити загальний фінансовий стан підприємства.

Як бачимо, проблема фінансової стійкості підприємств відноситься до числа найбільш важливих фінансових проблем. Вона визначається ступенем забезпечення запасів і витрат власними та позиковими джерелами їх формування, співвідношенням обсягів власних і позикових коштів. І тому, на кожному підприємстві має бути сформована політика управління фінансовою стійкістю, визначено процес її управління, вибрано комплекс дій, які необхідно здійснити та деталізовано кожний крок менеджерів для підвищення рівня фінансової стійкості та забезпечення ефективної фінансово-результативної діяльності.

Процес управління фінансовою стійкістю повинен складатися з таких етапів:

- аналіз абсолютних та відносних показників фінансової стійкості підприємства;

- розробка стратегії управління фінансовою стійкістю

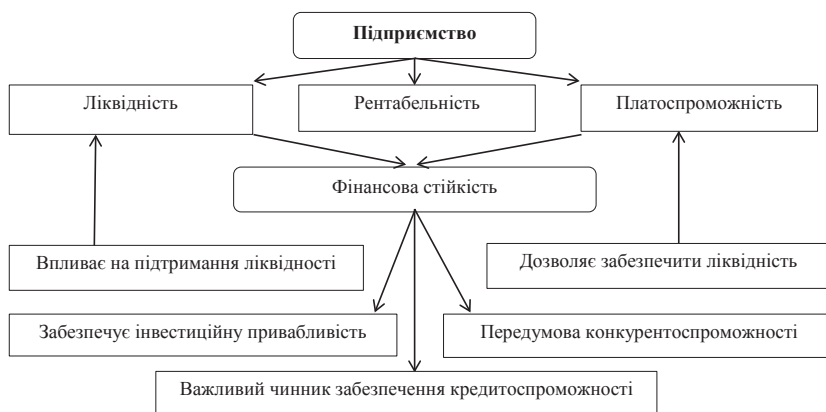

Рис. 1. Вплив фінансової стійкості на інші характеристики фінансового стану [11, с. 91]

Рис. 2. Сукупність факторів впливу на фінансову стійкість підприємства

та втілення її на практиці (стратегія відновлення фінансової стійкості, стратегія підтримки фінансової стійкості та стратегія стійкого зростання);

- планування фінансової стійкості;
- контроль реалізації стратегії та прогнозування майбутнього рівня фінансової стійкості [10, с. 449].

Базуючись на методології аналізу фінансового стану підприємства, можна виділити такі етапи оцінки фінансової стійкості:

- аналіз фінансової стійкості на основі розрахунку низки коефіцієнтів;
- визначення типу фінансової стійкості на основі розрахунку забезпеченості запасів джерелами їх формування [13, с. 52].

Аналіз фінансової стійкості на основі розрахунку низки коефіцієнтів представляє собою групу відносних показників, що вказують на рівень фінансових ризиків для підприємств та рівень їх залежності від позикового капіталу. Висока фінансова стійкість вказує на здатність оперативної реагувати на зовнішні та внутрішні стреси без зниження фінансового та виробничого потенціалу суб'єкта господарювання. До цих показників належать: коефіцієнт автономії, коефіцієнт фінансової залежності, коефіцієнт фінансової стабільності, коефіцієнт фінансового левериджу, коефіцієнт забезпечення, коефіцієнт маневреності та ін. [4, с. 24].

Визначення типу фінансової стійкості здійснюють за допомогою абсолютних показників. В їх складі зазвичай виділяють групу показників наявності джерел формування запасів і групу показників забезпеченості запасів джерелами їх формування. Джерелами покриття запасів насамперед є власні оборотні кошти, а у випадку їх нестачі використовуються довгострокові та короткострокові зобов'язання підприємства [10, с. 440].

Управління фінансовою стійкістю підприємства є одним з найбільш значущих функціональних напрямів системи фінансового менеджменту, яка досить тісно пов'язана з іншими системами управління. Саме тому кожне підприємство, маючи на меті зростання рівня рентабельності, забезпечення стійкого фінансового стану, зниження ризиків неплатоспроможності, ймовірності банкрутства зобов'язане розробити ефективну стратегію управління фінансовою стійкістю.

Стратегія управління фінансовою стійкістю має відповідати вимогам антикризового управління фінансами підприємства і передбачати раціоналізацію обігу обігових засобів та оптимізацію структури джерел їх фінансування; забезпечення своєчасного оновлення необоротних активів і високу ефективність їх використання; забезпечення необхідного рівня самофінансування свого виробничого розвитку за рахунок прибутку, оптимізації податкових платежів, забезпечення найефективніших умов і форм залучення позикових коштів відповідно до потреб підприємства [4, с. 25].

Головною проблемою ефективного управління фінансовою стійкістю, на нашу думку, є оптимальне розміщення капіталу підприємства. Від того, які асигнування вкладені в основні та обігові кошти, скільки їх перебуває у сфері виробництва і в сфері обігу, в грошовій та матеріальній формі, значною мірою залежать результати виробничо-фінансової діяльності й, відповідно, вся фінансова стійкість підприємства.

Взаємозв'язок структури капіталу підприємства з його фінансовою стійкістю полягає в тому, що надання переваги тому чи іншому джерелу фінансування впливає на поточний і майбутній стан підприємства. Це пояснюється тим, що використання тільки власного капіталу гарантує найвищу фінансову стійкість, але обмежує темпи розвитку, оскільки не може забезпечити формування додаткового обсягу активів в періоді сприятливої кон'юнктури ринку і не використовує фінансові можливості приросту прибутку на вкладений капітал. Орієнтація менеджменту на переважання позикового капіталу забезпечує високий фінансовий потенціал за рахунок приросту активів, а також можливості збільшення фінансової рентабельності внаслідок наявності ефекту фінансового левериджу, однак більшою мірою генерує фінансовий ризик і загрозу банкрутства. Дилему незалежності і прибутковості покликана вирішити оптимізація структури капіталу, адже диференційований підхід до вибору джерел фінансування дає змогу регулювати рівень фінансової збалансованості підприємства, впливати на коефіцієнт рентабельності активів і власного капіталу, фінансової стійкості та платоспроможності і, у підсумку, формувати співвідношення між ризиком і дохідністю [2, с. 226].

Проблему підвищення фінансової стійкості будь-якого підприємства можна вирішити передусім за рахунок збільшення наявності власних оборотних коштів, що досягається в процесі збільшення обсягу реалізації якісної продукції, виконаних робіт і наданих послуг, розмірів прибутку та підвищення рівня прибутковості підприємства в цілому.

На сьогоднішній день одним із способів підтримання рівня фінансової стійкості на високому рівні є диверсифікація діяльності. Позитивним аспектом такої диверсифікації є те, що за збитковості основного виду діяльності у зв'язку з конкуренцією, кризою, дефіцитом ресурсів чи іншими можливими факторами вирівняти положення може додаткова діяльність. Процес вирівнювання полягає в тому, що підприємство направляє частину фінансових ресурсів із допоміжних видів діяльності в основну, підтримуючи тим самим необхідний рівень фінансової стійкості [5, с. 370].

Крім диверсифікації діяльності шляхами покращання фінансової стійкості можуть бути:

- по-перше, вдосконалення виготовлюваної продукції, виконуваних робіт та надаваних послуг, підвищення якості продукції та впровадження нового асортименту та номенклатури, тим самим збільшуючи споживчий попит, що призведе до зростання прибутків підприємства і тим самим збільшення наявних власних оборотних коштів;

- по-друге, проведення аналізу платоспроможності та фінансової стійкості покупців продукції, для того щоб уникнути ситуації неповернення коштів за реалізовану продукцію, виконані роботи чи надані послуги або обумовлювати передоплату в договорах купівлі-продажу та доставки продукції, що дасть можливість підприємству частково фінансувати виробництво за рахунок цих коштів;

- по-третє, для гарантування стабільної діяльності застосування системи страхування,

зокрема страхування відповідальності, страхування майна тощо;

– по-четверте, постійне вдосконалювання методів праці, підвищення кваліфікації кадрів та, за можливості, використання позитивного досвіду ведення фінансово-господарської діяльності на інших підприємствах, що дасть змогу підвищити продуктивність праці на підприємстві, зекономити ресурси та виготовити більший обсяг продукції [5, с. 370–371].

Тому враховуючи всі чинники, які впливають на фінансову стійкість підприємства, особливості його діяльності кожному підприємству варто обирати ті шляхи підвищення фінансової стійкості, які будуть найбільш прийнятними для їх реалізації і дозволять забезпечити підвищення прибутковості підприємства і знизити ймовірність виникнення банкрутства.

Висновки і пропозиції. Таким чином, фінансова стійкість є відображенням стабільного перевищення доходів над витратами, забезпечує вільне маневрування грошовими коштами підприємства і шляхом ефективного їх використання сприяє безперерйному процесу виробництва та реалізації продукції. В свою чергу, позитивні значення показників фінансової стійкості є підґрунтям для нормального функціонування підприємства і поступового зростання його економічного потенціалу.

Управління фінансовою стійкістю є одним із основних елементів фінансового менеджменту на підприємстві, необхідною передумовою стабільного розвитку підприємства. Тому саме зараз, у час підвищення процесів глобалізації в економіці, забезпечення фінансової стійкості та якісне управління нею є одним із пріоритетних завдань кожного підприємства.

Список літератури:

1. Борецька Н. П. Аналіз і прогнозування фінансової стійкості підприємства / Н. П. Борецька, К. В. Міщенко // Інвестиції: практика та досвід. – 2016. – № 20. – С. 63–66.
2. Висоцька І. Б. Оптимізація структури капіталу підприємства з метою підвищення його фінансової безпеки / І. Б. Висоцька, В. В. Комаричина // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.1. – С. 224–230.
3. Гапак Н. М. Особливості визначення фінансової стійкості підприємства / Н. М. Гапак, С. А. Капштан // Науковий вісник Ужгородського університету. Сер.: Економіка. – 2014. – Вип. 1. – С. 191–196.
4. Донченко Т. В. Теоретичні основи формування механізму управління фінансовою стійкістю підприємства / Т. В. Донченко // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 1. – С. 23–27.
5. Ковальчук Н. О. Фінансова стійкість вітчизняних підприємств як передумова їх стабільного функціонування / Н. О. Ковальчук, Т. В. Руснак // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – Вип. 11. – С. 368–371.
6. Король Т. Р. Методичне забезпечення аналізу фінансової стійкості підприємства / Т. Р. Король // Управління розвитком. – 2014. – № 10. – С. 37–39.
7. Кремень В. М. Оценка финансовой устойчивости предприятия / В. М. Кремень, С. Я. Щепетков // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 1. – С. 107–116.
8. Мельник О. М. Фінансова стійкість підприємства в сучасній економіці / О. М. Мельник // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку; Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – Сер. Економічна. – 2010. – № 691. – С. 188–192.
9. Пригуляк Н. М. Ознаки фінансової стійкості – теоретична основа моделювання факторних систем / Н. М. Пригуляк // Економіка. Фінанси. Право. – 2011. – № 1 – С. 26–31.
10. Статистика підприємств: [навч. посіб.] / С. О. Матковський [та ін.]; за ред. С. О. Матковського; 2-ге вид., переробл. і доп. – К.: Алерта, 2013. – 560 с.
11. Табеева Р. Р. Економічний зміст фінансової стійкості підприємства та значення її аналізу на сучасному етапі / Р. Р. Табеева // Культура народів Причорномор'я. – 2012. – № 252. – С. 89–92.
12. Усатюк К. К. Фінансова стійкість підприємства / К. К. Усатюк // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – С. 196–200.
13. Чегринець К. В. Фінансова стійкість підприємства: економічна сутність та методи оцінки / К. В. Чегринець // Управління розвитком. – 2012. – № 10. – С. 51–54.
14. Юрій Е. О. Зміст управління ліквідністю в стабілізації діяльності підприємства // Вісник Одеського національного університету. Економіка, том 21. – Випуск 8(50). – 2016. – С. 73–77.
15. Рогоза С. А. Вплив факторів на фінансову стійкість підприємства [Електронний ресурс] / С. А. Рогоза. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/4_SND_2013/Economics/10_12724.doc.htm

Юрій Э.А., Бербека Л.А.

Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича

ИССЛЕДОВАНИЕ ФИНАНСОВОЙ УСТОЙЧИВОСТИ В СИСТЕМЕ ОЦЕНКИ ФИНАНСОВОГО СОСТОЯНИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ

Аннотация

В статье рассмотрены научные подходы к определению финансовой устойчивости предприятия. Исследованы факторы влияния на устойчивость финансового состояния предприятия. Определены этапы проведения оценки финансовой устойчивости предприятия. Проанализирована взаимосвязь финансовой устойчивости с такими характеристиками финансового состояния предприятия как платежеспособность, ликвидность и рентабельность. Предложены пути повышения эффективности управления финансовой устойчивостью предприятий.

Ключевые слова: финансовая устойчивость, финансовое состояние, управление финансовой устойчивостью, анализ финансовой устойчивости, стратегия управления финансовой устойчивостью.

Yurii E.A., Berbeka I.A.

Chernivtsi National University named after Yuri Fedkovich

RESEARCH OF FINANCIAL FIRMNESS IN THE SYSTEM OF ASSESSING THE FINANCIAL POSITION OF ENTERPRISE

Summary

The article deals with scientific approaches to the definition of financial firmness of the enterprise. The factors influencing the firmness of the financial position of the enterprise are investigated. The stages of evaluation of financial firmness of the enterprise are determined. The relationship of financial firmness with such characteristics of the financial position of the enterprise as solvency, liquidity and profitability are analyzed. The ways of increasing the efficiency of financial firmness management of enterprises are offered.

Keywords: financial firmness, financial position, management of financial firmness, analysis of financial firmness, strategy of management financial firmness.